

Till
Regeringen
Utbildningsdepartementet

Idéburna skolors riksförbunds yttrande avseende SOU 2024:17 – Skolor mot brott

Idéburna skolors riksförbund (ISR) organiserar icke vinstutdelande fristående skolor och arbetar för att stärka möjligheterna för olika idéburna pedagogiska alternativ att bedriva förskola/skola inom det svenska utbildningsväsendet. ISR verkar för att försvara friskolereformens mångfaldssyfte och för en deltagande målstyrning där skolorna själva kan styra över hur verksamheten ska organiseras för att nå de nationella målen. På så vis främjas en reell pedagogisk mångfald, vilket är en förutsättning för en verklig valfrihet för elever och föräldrar.

Med idéburna skolor avses den definition som tagits fram av utredningen Idéburna aktörer i välfärden, SOU 2019:56

Inledning

Skolsäkerhetskommittén har i sitt andra betänkande av tre, SOU 2024:17 Skolor mot brott, föreslagit viss förändrad lagstiftning kopplad till ett nytt ansvar för skolväsendet i sitt säkerhetsarbete. Avsikten är att mer systematiskt motverka brottsligheten och öka säkerheten i skolan men också i samhället.

I betänkandet föreslås endast en ändring i gällande lagstiftning i form av ett tillägg i skollagen med ett kapitel 5 a, benämnt Säkerhetsarbete. I övrigt föreslås en mer marginell och likartad ändring i skolformernas förordningar.

Idéburna Skolors Riksförbund (ISR) vill inledningsvis uppmärksamma att rektorsrollen idag är ett av Sveriges mest komplexa ledaruppdrag. Ansvarsområdet är brett och lagrummen att följa många. Redan idag är omsättningen på rektorer hög och alltför många lämnar uppdraget för andra yrken. Genom utredningens förslag ökar ansvaret ytterligare och dessutom i frågor rektorer saknar utbildning för. För att till exempel kartlägga den eventuella brottslighet som pågår på skolenheten krävs förmåga till sådan utredning och också ett undersökande uppdrag som kan gå bli problematiskt i relation till några av de andra ansvarsuppdrag som rektor har. Att rektor ska anmäla brottslighet och oegentligheter är en sak men att utreda och att ta ett större ansvar i brottsbekämpning gör andra yrkesgrupper bättre.

Idéburna Skolors Riksförbund (ISR) redovisar nedan, först i sammanfattande punktform, och därefter mer utförligt förbundets synpunkter om utredningens förslag.

Sammanfattning av ISR:s ställningstagande

1. **ISR är tveksamt till om ett nytt kapitel 5 a i skollagen** alls behövs just för säkerhetsarbetet och om det likväl skulle bedömas nödvändigt, så måste kapitlet kompletteras med andra aspekter av barns och elevers säkerhet, såsom till exempel vid skadevållande och olyckshändelser. Vi menar att de väsentliga punkterna i det nuvarande förslaget istället bör infogas i skollagens kapitel 5 - Trygghet och studiero. Det är fullt möjligt oavsett utredarens uppfattning.
2. Utredningen föreslår att det på varje förskole- och skolenhet ska tas fram en lägesbild över den brottslighet som förekommer samt att en åtgärdsplan ska utarbetas, som utifrån förändrad lägesbild årligen kan behöva omarbetas. Dessutom ska det på dessa enheter finnas en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation. ISR är tveksamt till denna omfattande dokumentation och bedömer att den inte kommer att ha något påtagligt positivt förebyggande värde i verksamheten. **Därför avstyrker ISR förslaget.**
3. I betänkandet föreslås att kroppsvisitation via undersökning av väskor endast ska kunna tillämpas vid högstadie- och gymnasieskolan viss avsedd dag och av särskild, av rektor utsedd, personal. Förslaget begränsas även genom att det ska fordras att kroppsvisitationen bedöms nödvändig för att begränsa risken för allvarigare ordningsstörningar eller för att upprätthålla säkerheten i skolan. Denna visitation ska enligt ytterligare begränsning i förslaget endast ge möjlighet att undersöka innehållet i väskor eller andra föremål, dvs inte kropps nära. ISR är, trots dessa inskränkningar, mycket tveksamt till om en sådan kroppsvisitation är proportionerlig i förhållande till den gällande svenska och internationella integritetslagstiftning vi som nation har att förhålla sig till. **ISR delar således inte kommitténs bedömning gällande förslag om kroppsvisitation.**
4. Det föreslås vidare att om en elev i någon av skolformerna och i fritidshemmet kan misstänkas för att ha begått ett brott i samband med verksamheten ska rektorn anmäla händelsen till Polismyndigheten om inte övervägande skäl talar emot det. ISR har i yttrande till en tidigare utredning (SOU 2023:69 – Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen-) bedömt denna utrednings förslag om rektorers skyldighet polisanmäla samt att på begäran lämna uppgifter även till andra brottsbekämpande myndigheter. **Här har ISR med några begränsande påpekande accepterat förslag gällande rektors anmälningsskyldighet. ISR ser dock problem i att kommentera och bedöma skilda utredningars olika och, i princip samtidiga, förslag** i den del som gäller just skolans möjlighet/skyldighet att anmäla brott. Vi är också tveksamma till om denna bestämmelse om polisanmälan ska ligga i skollagen utan föreslår att den på något sätt fogas till de sekretessbrytande bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagens (OSL) kapitel 10.

En brist i direktiven är att endast brott av elever ska polisanmälas. ISR vill att lagstiftningen primärt ska fokusera på barnets intresse av att inte utsättas för brott, inte i vem som begår brottet. **ISR föreslår därför att det även vid vuxnas i verksamheten misstänkta brott mot barn ska finnas en skyldighet att polisanmäla**

dessa när brotten lagregleras i brottsbalkens kapitel 3, 4 och 6 samt vid könsstypningsbrott.

5. Ett ytterligare utredningsförslag är att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår. **ISR stödjer förslaget** trots att det är allmänt hållet och sannolikt inte kommer att i praktiken få avsedd verkan.
6. För de bestämmelser som slutligen lagstiftas är **ISR positiva till** att regeringen ska ge olika myndigheter, bland annat Skolverket, BRÅ, SPSM, MSB och Polismyndigheten i uppdrag att **ta fram ett stödmaterial** som underlättar tillämpningen. **Likaså är ISR positivt** till att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten ges i uppdrag att föreslå **utformning av ett operativt stöd** till de skolor som visar sig vara särskilt brottsbelastade.
7. Därutöver gör vi följande bedömning: I ett antal ändringar i förordningarna om läroplaner (SKOLF5) föreslås ett tillägg i avsnittet om "Grundläggande värden" med formuleringen "samt de lagar och andra regler som gäller i samhället". **ISR stödjer i huvudsak förslaget men ifrågasätter begreppet "regler"**.

ISR:s kompletterande synpunkter gällande punkterna 1-7

1. Barns och elevers säkerhet är ett omfattande begrepp. Säkerhet begränsas dock i direktiven till utredningen huvudsakligen till a) risk för brottslighet av olika slag och dessutom till b) brott som elever utsätter eller riskerar utsätta andra elever för. Men barnsäkerhet innebär så mycket mer än att vara exponerad för brottsliga handlingar. De flesta bristerna i barnsäkerhet i förskola och skola avser inte brottslighet utan brister av annat slag - i personalens elevtillsyn, i elevernas arbetsmiljö eller som rena olyckshändelser. Att i skollagen lägga till ett nytt kapitel om säkerhetsarbete och dokumentation utan att inkludera säkerhet i en bredare kontext blir därför fel. Att dessutom tillfoga ett nytt kapitel i gällande skollaglag bör användas med stor försiktighet.

Barnsäkerhet kan definieras på det sätt som Barnsäkerhetsrådet har gjort i sin vision:

"Barn och unga ska fritt och säkert kunna leva och utvecklas".

Visionen kan härledas ur såväl barnsäkerhetsdelegationens slutbetänkande som barnkonventionens centrala begrepp. Båda betonar att säkerhet och utveckling är varandras förutsättningar.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har i flera rapporter och böcker visat hur brister i säkerhet kan drabba barn i samhället, inte minst i förskola, skola och fritidshem. I boken Barns och ungas säkerhet (MSB, 2011) behandlas

barnsäkerheten kopplad till olyckor och brister i barnens miljö, inte till brottslighet av olika slag. Men man säger i bokens förord (s.12):

”I boken är säkerhet i första hand kopplad till oavsiktliga, fysiska skador och inte till skador från till exempel våld, övergrepp och mobbning. I praktiken är det dock ofta svårt att dra en gräns mellan vad som är avsiktliga respektive oavsiktliga skador och konsekvenserna för den som drabbats kan vara desamma, oavsett om det har funnits ett uppsåt eller inte. Dessutom kan avsiktliga och oavsiktliga skador delvis förebyggas med samma eller liknande metoder.”

ISR har ingen statistik tillgänglig som skulle kunna klargöra omfattningen av de olycksfall och de brister i miljö och tillsyn som drabbar de unga i jämförelse med brottsliga handlingar av skilda slag som drabbar dem. Dock kan vi konstatera att MSB i sin rapport ”Barns skador i skola, förskola och fritidshem (2014) fann att totalt nästan 36 000 barn varje år i skolan eller under färd till och från skolan skadar sig så allvarligt att de behöver akut läkarvård. Vi är dessutom säkra på att fler barn och elever i skolan har omkommit via andra brister i skolan än brottslighet. Barn har som exempel avvikit från sin förskola och drunknat, fastnat i rutschkanor med sin halsduk och kvävts eller drunknat vid badning. Emellanåt har dessa händelser varit kopplade till brister i tillsynen men lika ofta har det inträffade i domstol setts som rena olyckshändelser. Vi kan tillägga att barn och elever i skolväsendet omfattas av arbetsmiljölagen med undantag för elever i fritidshem och barn i förskolan.

Barn och elever ska kunna vara säkra i skolan, såväl för brister i miljö och i personalens tillsyn, som för risker för brott. Utredningens direktiv har därför inneburit en begränsning i synen på säkerhetsarbete, en brist som regeringen måste åtgärda innan ett nytt säkerhetskapitel eventuellt införs i skollagen.

Säkerhetsarbetet är således inte bara kopplat till brottslighet utan även till förebyggande av olyckshändelser av skilda slag. ISR frågar sig därför: Vad hände med SOU 2013:26 ”Fri att leka och lära– ett målinriktat arbete för barns ökade säkerhet i förskolan”, en utredning som den borgerliga regeringen tillsatte 2012? Den var starkt kopplad till säkerhetsarbetet i skolväsendet men har, såvitt vi vet, inte lett till någon vidare beredning eller lagstiftning, trots att ett flertal konkreta förslag lades av utredaren Karin Karlsbro. Bland annat föreslogs en ny bestämmelse i skollagen som innebär att varje huvudman ska bedriva ett målinriktat arbete för barnens säkerhet i förskolan.

2. Kravet på ökad dokumentation i olika skolsammanhang utreds för närvarande. Bland annat utreds frågan om en minskad administrativ börda för förskollärare och lärare (dir. 2023:72). En sådan minskad börda kommer sannolikt att medföra en viss ökad börda för andra i skolan, inklusive elevhälsopersonal och rektorer.

Det är viktigt att den dokumentation som krävs i skollag och annan lagstiftning motsvarar ett tydligt och starkt behov. Det är tveksamt om kraven på lägesplan, åtgärdsplan och beredningsplan bygger på ett sådant starkt behov vid landets skolenheter. Ska någon slags dokumentation finnas kopplad till brottslighet behöver den förenklas och vara frivillig på så sätt att varje skolenhet själv ska kunna bedöma

om den behövs. Det finns ibland en övertro på dokumentationens betydelse för att åtgärda problem av olika slag i en verksamhet. Idag finns i skollagens kapitel 6 ett krav på en årlig plan som ska innehålla en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Den planen ska årligen ses över och en redogörelse ska finnas i planen över hur de planerade åtgärderna har genomförts. ISR är tveksam till om dessa planer har utvärderats nationellt i syfte att klargöra deras betydelse för att minska omfattningen av kränkningar och diskriminering.

Nu ställs krav på ytterligare tre planer som förväntas hålla brottsligheten nere och därmed förstärka barns och elevers säkerhet. ISR är tveksamt till betydelsen av sådana planer. I stället bör frågan om säkerhetsarbetet hela tiden vara levande, utifrån personalens kännedom om förskolans eller skolans utsatthet i sig eller kopplad till den miljö där den finns. Kontakt med polismyndigheten måste stärkas. I den delen-samverkan mellan polismyndighet och förskola/skola- kan en plan behövas, som ställer krav på informationsutbyte i de sammanhang där brottslighet kan behöva förebyggas eller beivras. Se ytterligare om samverkan i punkt 6 nedan.

Vi vill också hänvisa till vårt svar under punkt 1 ovan. Betydligt viktigare än att kräva tre slags planer i säkerhetsarbetet vid brott vore att ställa krav på ökade insatser i förskola, skola och av samverkande myndigheter för att förebygga olyckor och andra incidenter som drabbar barn och elever. Sammantaget hävdar ISR att ett säkerhetstänk gällande barn och elever är lika viktigt inför och vid kränkningar, olyckor och andra incidenter som för att förebygga brott av olika slag. ISR ser fram emot en lagstiftning som bygger på en helhetssyn i den delen.

3. Kroppsvisitation är en åtgärd som har ett mycket starkt skydd i regeringsformen. Även Europakonventionen liksom FN:s Barnkonvention har betydelse för hur kroppsvisitation ska kunna utformas på skolområdet.

Utredaren har förtjänstfullt insett problematiken och valt att i viktiga delar begränsa möjligheten till kroppsvisitation i sina förslag. Några exempel på detta är att den endast ska gälla vid grundskolans högstadium och vid gymnasiet, viss avsedd dag och av rektor utsedd personal. Det fordras dessutom att kroppsvisitationen bedöms vara nödvändig för att begränsa risken för allvarigare ordningsstörningar eller för att upprätthålla säkerheten i skolan. Slutligen begränsas den ytterligare genom att förslaget endast avser att innehållet i väskor eller andra föremål ska kunna visiteras, inte i exempelvis kläder. Att elevskåp ska kunna öppnas och farliga eller störande föremål kunna omhändertas kan via skollag och JO-uttalanden sägas gälla redan idag.

ISR motsätter sig trots dessa inskränkningar i rätten till kroppsvisitation att förslaget genomförs. Utredaren föreslår alltså att det i vissa fall ska vara möjligt att begränsa regeringsformens skydd mot kroppsvisitation.

Utredningsförslaget berör potentiellt drygt en halv miljon elever i svensk skola. Det bygger på formuleringar som lätt kan komma att feltolkas- "att förhindra brott",

”allvarlig ordningsstörning”. För att förhindra brott måste det rimligen finnas konkreta misstankar om att brott kan förväntas ske. Vilka slags förväntade brott handlar det om? Vad gör skolan om en elev med skolplikt vägrar visa innehållet i väskan? Och vad innebär en allvarligare ordningsstörning? Ska den enbart kunna kopplas till en lokal händelse i ett klassrum eller till en större del av skolan? Skolpersonal, med begränsad juridisk kompetens, kommer att ställas inför mycket komplicerade avgöranden. Det är extra allvarligt när bedömningen i dessa fall riskerar att slå mot elevernas grundlagsskyddade rättigheter.

Av dessa skäl stödjer ISR inte utredningens förslag om kroppsvisitation. Problematiken har inte heller visat sig vara så allvarlig i skolans vardag att ny lagstiftning krävs. Den möjlighet som redan tidigare finns att ingripa för skolpersonal och som utredningen redovisar är tillräcklig.

4. Flera utredningar har sett närmare på skolans möjlighet eller skyldighet att anmäla brott till polis, åklagare och andra brottsbekämpande myndigheter, bland annat Säkerhetspolisen. I stället för att på nytt uttala oss i den frågan väljer vi att här återge det ISR i vårt remissyttrande svarade angående SOU 2023:69 den 7 januari i år.

ISRs svar var:

”

1) Utredningen har övervägt ett val mellan nya sekretessbrytande bestämmelser och en ny lag om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna.

Man valde den sistnämnda lösningen vilket var klokt. Den omfattande karta av bestämmelser för skolan som genombryter sekretessen är redan idag komplex och svårgripbar för skolans personal. Med en ny lag ges behovet av samverkan med brottsbekämpande myndigheter extra tyngd och det blir även tydligare att uppgiftslämnandet ska ha ett bestämt brottsbekämpande syfte. Av förslagen framgår även att uppgiftsskyldigheten för rektor ska ha vissa undantag av hänsyn till den personliga integriteten. Utredaren skriver: ” Som framgått i de allmänna övervägandena till den nya lagen föreslår vi att skyldigheterna inte bör vara absoluta, utan förenas med en intresseavvägning som möjliggör undantag från skyldigheten efter en avvägning i det enskilda fallet.”(s. 422).

Några rättsligt viktiga hinder för skolans informationsutbyte med brottsbekämpande myndigheter finns enligt vår uppfattning inte idag. Men den nuvarande möjligheten att i de flesta fall polisanmäla brott föreslås i den föreslagna lagen att som huvudregel bli en skyldighet. ISR accepterar detta men är tveksamma till att denna skyldighet görs så bred och i princip omfattar alla slags brott inklusive de brott för vilka i normalfallet endast stadgas dagsböter. Sannolikt kan dock rektors, enligt den föreslagna lagen, intresseavvägning, i de flesta fall, medföra att brott med lågt straffvärde inte polisanmäls utan fortsatt kan hanteras inom skolans särskilda elevstödjande och elevhälsoverksamheter. En betydande risk finns alltid vid en polisanmälan att samverkan med den enskilde och dennes vårdnadshavare försvåras, inte minst när polisanmälan görs i tveksamma eller vaga fall.

2. ISR instämmer i utredarens förslag att såväl uppgiftsskyldigheten på eget initiativ som att på begäran från någon brottsförebyggande myndighet lämna uppgifter måste ges vissa undantag just för skolan. Även Polismyndigheten har den uppfattningen enligt utredaren:

”Polismyndigheten har också framhållit att det inte är lämpligt om skolan får en skyldighet att på eget initiativ lämna uppgifter om misstankar som rör bagatellartad brottslighet. I sådana fall framstår det som lämpligare att skolan kan göra en bedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.” (s. 421)

Det är därför viktigt att även uppgifter som är offentliga måste prövas av rektor innan de eventuellt lämnas ut. Övervägande skäl kan finnas för att de inte ska utlämnas. Skolan har ett eget elevstödande och elevhälsoarbete att utföra och viss hänsyn kan behöva tas till detta när en polisanmälan på eget initiativ övervägs.

3. Även om lagen ger viss tydlighet för rektor vid bedömningen av om en uppgift ska lämnas till en brottsbekämpande myndighet så kommer det ändå många gånger vara svårt för denne att ta ställning. I dessa fall måste den brottsbekämpande myndighet som det gäller finnas tillgänglig för avidentifierad konsultation på samma sätt som när skolan eller förskolan överväger att göra en anmälan till socialnämnden vid oro för ett barn. Trots att skolans beredskap att polisanmäla har ökat

”
de senaste åren finns en osäkerhet om huruvida en anmälan behövs.

ISR är alltså i huvudsak positivt till att ge skola ökad möjlighet att polisanmäla med de begränsningar som utredaren i SOU 2023:69 föreslog.

ISR vill tillägga att formuleringen om skyldighet att anmäla brott av elev ”i samband med verksamheten” inte är tillfredsställande. Vi vill jämföra med bestämmelsen i skollagens kapitel 6 om anmälningsplikt vid kränkande behandling. Där har BEO i ett ärende (2013-05-28, Dnr 46-2013:1578) konstaterat att skolans huvudman har en skyldighet att utreda förhållanden som inträffat utanför skoltid när de har en koppling till verksamheten. Man skriver så här:

” Med anledning av uppgiften om att en lärare ska ha uttryckt att skolan inte kan göra någonting då händelsen inte inträffat under skoltid vill Barn- och elevombudet framhålla följande. Med Internet och mobiltelefoner suddas gränserna mellan skolan och fritiden ut. Lagen gör dock ingen skillnad på om kränkningar sker på skolgården eller på nätet. Om de påstådda kränkningarna har en koppling till verksamheten är huvudmannen skyldig att utreda det inträffade på samma sätt som de som bara förekommer i verksamheten...”

ISR påpekar således att samma synsätt som vid kränkande behandling även ska gälla vid polisanmälan. Om det inte är direkt obehövligt ska anmälningsplikt också gälla misstanke om brott utanför skoltid, om det misstänkta brottet är kopplat till verksamheten, till exempel genom att vara begånget av en elev mot en annan elev, fysiskt eller via nätet. Men samma skyldighet ska enligt ISR gälla även om brottet kan vara begånget av en vuxen person kopplad till skolan.

Slutligen: Det är tveklöst så att de flesta brott i skolan begås av elever. Brotten kan vara av många olika slag men sammantaget bidrar de till oro och otrygghet hos den elev som drabbas men ofta även hos andra elever i klassen eller i skolan. Brottslighet i ett bostadsområde eller i ett samhälle leder likaledes till oro hos andra än de direkt drabbade att själva drabbas.

Därför bedömer ISR under punkt 4 ovan det, med vissa undantag, som rimligt att skolans möjlighet att polisanmäla brott ökar. Undantagen avser vilket slags brott det handlar om; barnets/elevens ålder; samt en bedömning i det enskilda fallet huruvida en polisanmälan kan ses som uppenbart obehövlig, till exempel när det är uppenbart att polisen inte alls kommer att agera. I den frågan kan skolan avidentifierat konsultera Polismyndighet eller åklagare för att få ledning vid bedömningen.

Men utredningen tar inte ställning för polisanmälan som huvudregel i de fall personal eller andra vuxna begår brott mot barn eller elever på skolan. Utöver personal kan detta handla om föräldrar eller andra personer som mer tillfälligt vistas i skolans lokaler. Detta kan vara allvarliga brott som drabbar de barn/elever som utsatts eller misstänks ha utsatts för brotten. I direktiven till utredningen, 2023:22, s. 439, sägs att utredningen ska ta ställning till hur en anmälningsskyldighet bör utformas för att polisanmälan som huvudregel ska göras vid kännedom eller misstanke om att *en elev* (ISR:s kursivering) har begått ett brott, inom eller i anslutning till skolans eller fritidshemmets verksamhet.

Utredningen motiverar på sidan 250 sitt ställningstagande att endast föreslå en anmälningsskyldighet vid av elever begångna brott på följande sätt:

” Vårt uppdrag att lämna förslag på en anmälningsskyldighet omfattar endast misstankar mot elever. Det kan i och för sig argumenteras för att denna avgränsning riskerar att leda till en oönskad ojämlikhet mellan elever å ena sidan och exempelvis skolpersonal och vårdnadshavare å andra sidan. Det kan samtidigt konstateras att elever står under skolans tillsyn och att skolan och skolpersonal på många sätt har en garantställning i förhållande till eleverna. Elever befinner sig således i skolmiljön under särpräglade förhållanden. Att låta även andra personer än elever omfattas av en anmälningsskyldighet skulle innebära andra typer av överväganden, exempelvis kring vilket ansvar en arbetsgivare generellt har eller bör ha när en arbetstagare begår brott. Vi har sammantaget gjort bedömningen att det är motiverat att, i enlighet med uppdraget, avgränsa frågan till skolans ansvar när elever kan misstänkas för brott.”

ISR har flera invändningar mot detta ställningstagande. För det första diskuterar utredningen frågan om polisanmälan enbart i förhållande till brottsmisstänkta elever i skolan. Men de flesta elever är barn, det vill säga under 18 år. Enligt barnkonventionen, bl.a. i dess paragraf 3, sägs tydligt att vad som bedöms vara barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Det är enligt vår mening inte rimligt att föreslå en annan tillämpning vid brott mot barn, när brotten begås av andra än elever.

För det andra hänvisar utredningen till att andra typer av överväganden kan behöva göras av en arbetsgivare utifrån dennes arbetsgivaransvar när en anställd misstänks ha begått ett brott mot ett barn/en elev. Denna bedömning är enligt ISR orimlig. Problemet för en arbetsgivare ligger inte i att ha en anmälningsskyldighet till polis för en anställd utan snarare i ett senare skede överväga vilka arbetsrättsliga åtgärder som kan vara möjliga och behövliga. Synsättet att misstanke om till exempel misshandel, sexualbrott av skilda slag samt frihetsberövanden ska hanteras på annat sätt när personal misstänks för ett brott jämfört med misstanke mot elev är inte barnsäkert.

För det tredje har det, inte minst på senare tid, uppdagats brott av vuxna mot barn i skolan i form av misshandel och sexuella övergrepp. Bland annat dömdes nyligen en skolanställd idrottslärare till fängelse 3 år och 6 månader för barnpornografibrott,

sexuellt ofredande och kränkande fotografering. Trots misstanke vid många skolor i flera år polisanmälades läraren inte. Ett flertal fall i övrigt finns där skolpersonal har begått allvarliga brott mot barn/elever i skolan. Att tillämpa ett annat synsätt vid bedömningar av om polisanmälningar ska göras när brott begås av en vuxen mot en elev/ett barn i skolan är därför direkt otillständigt och oförenligt med FN:s barnkonvention, numera svensk lag. ISR föreslår därför att det vid misstankar om vuxnas brott mot barn i verksamheten ska finnas en huvudsaklig skyldighet att polisanmäla dessa när brottet regleras i brottsbalkens kapitel 3,4 och 6 samt i lag med förbud mot könsstypningsbrott.

Vi är tveksamma till att bestämmelsen om en huvudsaklig skyldighet att polisanmäla ska läggas i skollagen. I stället föredrar vi att den plikten fogas till bestämmelserna i OSL kapitel 10, i anslutning till OSL 10:24. Vi vill för jämförelses skull hänvisa till den sekretessbrytande bestämmelse i OSL 25:13 a som entydigt gäller elevhälsans medicinska insats i skolan men som ändå infogades i OSL, inte i skollagen.

5. Utredaren gör bedömningen att det är angeläget att förskole-, skol- och fritidshemsområden är platser endast för personal, barn och elever samt andra personer som har ett befogat intresse av att besöka verksamheterna. Dessutom anser man att förskolan, skolan och fritidshemmet bör få ett tydligare ansvar att se till att obehöriga personer inte får fritt tillträde till områdena. Konkret föreslås bestämmelsen att i ett nytt kapitel 5 a i skollagens tionde paragraf formuleras:

” Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår.”

ISR stödjer i huvudsak förslaget men är tveksamt till om en bestämmelse av detta slag kommer att få någon verkan. Det är mycket allmänt hållet och riskerar därför att inte få avsedd verkan genom att i högre grad än idag förhindra ordningsstörningar på skolans område eller bidra till att stoppa skolattacker.

Som utredaren beskriver är svenska skolenheter mycket olika utformade. De finns ibland i centralt placerade skolbyggnader i tätbefolkade områden, ibland, tvärtom, i glesbygd med närhet till skog och annan vildmark. Det är därför rimligt att, som utredaren gör, inte ställa specifika krav på hur tillträdet ska begränsas. Samtidigt innebär det å andra sidan att det förslag som läggs blir urvattnat och sannolikt verkningslöst i praktiken. Alla skolor som idag drabbas av obehöriga personer i sin verksamhet är medvetna om problemet och söker därför redan idag lokalt anpassade lösningar ifråga om tillträdet. Några exempel på detta kan vara när tidigare elever kommer till skolan för att träffa kompisar eller äta skolmat eller när ungdomar besöker skolan för att göra upp med elever där i någon slags konflikt.

Den som tror att ett tillträdesförbud för obehöriga kan bidra till att minska skolattacker har att bevisa detta. Sedan 1979 har vid totalt tretton skolattacker i Sverige fyra lärare, en elevassistent och fem elever samt ett 12-årigt barn dödat, på eller i nära anslutning till skolområdet. (Källa: Vi Lärare, mars 2022)

Dessa attacker har enligt ISR:s uppfattning ingen gemensam nämnare och vid de flesta av dessa handlade det heller inte om obehöriga på plats utan om elever som vid sin skolgång hade självklar rätt till närvaro i skolan. Konflikter och psykisk ohälsa var förklaringar till våldsdåden i ett flertal av fallen.

En skolgård eller skola är som huvudregel ingen allmän plats under skoltid. Det torde idag vara väl känt. Däremot finns ingen möjlighet att stoppa en besökare till expeditionen när denne hävdar sin rätt att begära ut en allmän handling, t.ex. ett betyg som finns där. Krav på tidsbokning vid samtal med rektor eller andra befattningshavare skulle möjligen kunna krävas. Däremot är det sannolikt svårt att kunna kräva tidsbokning vid en begäran om att utfå en allmän handling, eftersom den enskilde då som huvudregel har rätt att vara anonym.

Sammantaget ställer sig ISR positivt till en ny bestämmelse, allmänt hållen, om att "vidta åtgärder" för att förhindra att obehöriga vistas på skolans område under skoltid. Däremot är vi tveksamma till de effekter bestämmelsen kommer att få i praktiken.

6. I utredningen föreslås att regeringen ska ge Brottsförebyggande rådet (Brå) och Skolverket i uppdrag att ta fram ett stödmaterial som beskriver hur ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete kan bedrivas i skolan och hur det kan integreras med annat arbete. Man föreslår också att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten ska lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som visar sig vara särskilt brottsbelastade kan utformas och fungera. Stödet ska ha formen av en insatsgrupp med möjlighet till anpassning vad gäller sammansättning och kompetenser beroende på behoven i det enskilda fallet.

ISR tillstyrker utredningens förslag om stöd och förebyggande samverkan med andra myndigheter. Samarbetet mellan skola och samverkande myndigheter behöver stärkas, inte bara via beskrivande och klagörande dokumentation utan även i mer praktiskt utformad samverkan. Därför ser vi särskilt positivt på förslaget om operativt stöd, ett stöd riktat till särskilt utsatta skolor över landet, i förebyggande syfte inte minst. Detta stöd kan jämföras med de särskilda nationella polisiära insatserna till stöd för kommuner, bland annat vid nätverksrelaterad kriminalitet.

Som alltid vill ISR påpeka risken för att centrala avsikter via exempelvis ny lagstiftning, tenderar att skilja sig åt från den lokala verkligheten. Avsikten med ny och skärpt lagstiftning måste ha ett tydligt stöd ute i skolverksamheten för att få genomslag. Gertrud Schyl-Bjurman beskrev detta fenomen i sin avhandling 1983 "Central intention och lokal verklighet". I den visar hon att varje instans inom något område, som berör förskolan, såsom beslutande myndigheter, de som inspekterar eller de som arbetar direkt i förskolan är fast i sina egna perspektiv. Central intention blir ofta inte lokal verklighet, om den inte har sin grund i lokala behov. Det är därför viktigt att väsentliga delar av ny lagstiftning följs upp och utvärderas. Det gäller inte minst arbetet med stödmaterial och operativt stödarbete till särskilt brottsbelastade skolor.

7. Utredaren föreslår att det i samtliga läroplaner görs ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället. Man har bedömt att individers inställning till regler och regelefterlevnad är av stor betydelsen ur ett brottsförebyggande perspektiv och att skolan kan spela en viktig roll i att förmedla vikten av att de lagar och andra regler som gäller i samhället efterlevs.

ISR stödjer i huvudsak detta förslag. Att lagar ska efterlevas är visserligen en självklarhet men respekt för samhällets lagar kan ändå behöva förankras.

Begreppet "regler" är dock oklart och kan tolkas på många olika sätt. Regler kan ibland vara tvingande genom till exempel en huvudmans bestämmanderätt eller gällande kollektivavtal men de kan också vara vägledande och mer ange riktning ifråga om önskade handlingar av olika slag. Därför är det inte lämpligt att använda begreppet "regler" i lagstiftningssammanhang.

För Idéburna skolors riksförbund

Håkan Wiclander, ordförande

Staffan Olsson, styrelseledamot

Idéburna Skolors Riksförbund

Epost: info@ideburenskola.se

Hemsida: www.ideburenskola.se